kanos, orientuotos lygiagrečiai vilos pastatui, 6,6 m nuo vilos P sienos, prie R paradinio įėjimo. Be šių objektų, tarp medinio pastato ir mūrinės vilos rastas II Pasaulinio karo laikais žuvusio žmogaus skeletas, datuotas pagal surūdijusią pistoleto apkabą su šoviniais, gulėjusią prie mirusiojo rankos kaulų.

The grave on the grounds of the Ch. Frenkelis villa in Šiauliai

In 2009 ŠAM investigated the grounds of the building complex called the Chaimas Frenkelis palace (villa) (26171) at Vilniaus Street 74. During the reconstruction of the wooden house on the villa's grounds, construction workers found a human skull near the house's S wall. A 3 m^2 trench (Fig. 1) was excavated at this site and the waterproofing ditches on the perimeter of the wooden house inspected. One double grave, part of which is under the building's foundation, was found in the trench. The deceased had no grave goods. There were no other burials beside or around the foundation of the wooden building. The individuals were buried prior to or during the 19th century.

Vitalija Veževičienė

Kapinės Mindaugo gatvėje 27, 27A Vilniuje

2009 m. liepos mėnesį buvo atlikti žvalgomieji tyrimai Vilniuje, Mindaugo gatvėje 27, 27A. Tyrimai vyko dviem etapais. Pirmuoju etapu sklype, kuriame projektuojamas užstatymas, įvairiose jo vietose ištirtas 25,6 m² dydžio plotas (5 šurfai ir tranšėja). Taip pat žvalgyti dviejų buvusių sandėlių pamatų duobių, esančių centrinėje sklypo dalyje, Š–V ir P pjūviai.

Sklypo P dalyje aptikus žmonių palaidojimus, prireikė papildyti iki šiol gautą archeologinę informaciją, taip pat įsitikinti, ar nėra palaidojimų toliau į Š nuo aptiktų kapinių. Todėl nuspręsta padidinti tyrimų plotą ir antruoju etapu centrinėje sklypo dalyje buvo iškasti 4 papildomi šurfai (2x2 m dydžio). Tokiu būdu visame sklype (1,4 ha dydžio) buvo iškasti 9 šurfai ir viena tranšėja, ištiriant bendrą 41,6 m² dydžio plotą.

Kartografiniai duomenys (1737 m. Vilniaus miesto Fiurstenhofo planas) rodo, kad nagrinėjama teritorija, esanti į P ir PV nuo istorinio miesto centro, buvo tuščia, neužstatyta. Čia dominavo kalvelės. Tačiau klaidinga manyti, kad vietovė XVIII a. I pusėje buvo visiškai tuščia. Nuo XVII a. pradžios sklypuose, esančiuose šalia dabartinių Mindaugo gatvės 27, 27A sklypų, prasidėjo urbanizacijos procesai. Literatūroje teigiama, kad „1600 m. už Rūdininkų vartų, to paties vardo priemiestyje buvo pastatyta mūrinė Šv. Stepono bažnyčia ir šv. Lozoriaus vardo špitolė. Šv. Stepono bažnyčia ir špitolė čia buvo pastatytos neatsitiktinai: jau prieš tai toje vietoje buvo laidojamos maro ir badmečių aukos". Kaimyninės teritorijos užstatymas vyko ir vėliau. 1612 m., kai medinė špitolė buvo jau pasenusi, miestiečiai Adrijonas ir Emarcijona Viežbickiai atstatė ją savo lėšomis, bet jau mūrinę, numatytą 24 ligoniams, ir įrengė joje 3 koplyčias. Šiame rajone bent nuo XVI a. buvo kelios kapinės. Vėliau buvo laidojama ir prie bažnyčios, šventoriuje – oficialiai iki 1865 m, o praktiškai iki 1885 m., kai šventorius buvo aptvertas mūru. Šalia buvo kitos – rokitų kapinės (veikiausiai įkurtos XVIII a.), kuriose laidoti neturtingieji ir mirusieji špitolėse. Jas juosė tik griovys. Į jas iš šventoriaus mūro vedė varteliai. Šias dvejas kapines XIX a. pradžioje juosė mūras su varte-

1 pav. Kapai šurfe 2 (visiškai atidengtas kapas 1). V. Veževičienės nuotr.

Fig. 1. The graves in test pit 2 (fully unearthed grave 1).

liais, įrengtos katakombos. Kapinių galėjo būti ir atokiau nuo dabartinio Mindaugo gatvės 27, 27A sklypo, kadangi ji labai tiko kapinėms. Neatsitiktinai ir vietovė, esanti dabartinės Panerių gatvės rajone, XIX a. dar buvo vadinama „Peski" – tai yra smėlynais.

Dabartinės kvartalo linijos pradėjo formuotis XIX a. II pusėje. Algirdo, Mindaugo, Kauno, Panerių gatvių tinklo atsiradimą sąlygojo geležinkelio tiesimas. Geležinkelis nulėmė pramoninį bei sandėlių teritorijos naudojimo būdą. Užtikrinant patogų pramoninės teritorijos naudojimą, 1910 m. buvo leista nutiesti geležinkelio atšaką nuo pagrindinės geležinkelio linijos, kuri tęsėsi Algirdo gatve ir kirsdama nagrinėjamąjį kvartalą ėjo į gretimą valdą. 1932 m. duomenimis, sklype stovėjo 4 sandėliai, dviejų aukštų biuras, dviejų patalpų pastatas ties Kauno–Mindaugo gatvių sankirta bei mūrinis vieno aukšto gyvenamasis namas. 1932–1938 m. buvo pastatytas dar vienas mūrinis sandėlis.

Žvalgomųjų tyrimų metu šurfuose ir tranšėjoje fiksuotas 1–12 horizontų nuo 0,3 iki 1,9 m storio kultūrinis sluoksnis. XIX–XX a. horizontuose aptikta ir XVII–XVIII a. datuojamų radinių. Kultūrinis sluoksnis neintensyvus – jame aptikta santykinai nedaug archeologinių radinių. Vietomis ankstyvesni kultūrinio sluoksnio horizontai (šurfai 1, 2, 3, tranšėja 1) yra apardyti vėlesnės (ypač XX a. II pusės) ūkinės veiklos: sklypo niveliavimo, pastatų statybos, inžinerinių tinklų įrengimo ir kitų darbų metu.

Nustatyta, kad kultūrinis sluoksnis sklypo P ir centrinėje dalyse pradėjęs formuotis XIX a. II pusėje. Visais atvejais dėl radinių stokos nebuvo datuotas virš įžemio buvęs šviesiai pilkos žemės horizontas (šurfuose 2 ir 8 jame pastebėta smulkių degėsiukų ir smul-

2 pav. Kapo dalis tranšėjoje 1 (virš jo – XX a. pastato pamatai). V. Veževičienės nuotr.

Fig. 2. Part of a grave in trench 1 (above it, the foundation of a 20th-century building).

kių griuvenų). Tai rodo, jog sklypo urbanizaciniai procesai prasidėjo gana vėlai.

Sklypo Š dalyje aptiktas kultūrinis sluoksnis datuojamas XX a. Š ir centrinėje dalyse jokių kultūros požymių turinčių vertybių ar archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta.

Sklypo P dalyje aptiktos iki šiol nežinomos istorinių laikų kapinės. Šurfe 2 ir tranšėjoje 1, įžemyje, 1,35–1,6 m gylyje nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 140,57–140,45 m) aptikti 4 žmonių palaidojimai. Šurfe 2 aptikti 3 kapai, iš kurių iki galo atidengtas tik šurfo Š dalyje buvęs kapas 1 (1 pav.). Šurfo R ir V sienelėse tame pačiame gylyje rastos dar dviejų kapų – 1a (kaukolės kaulų fragmentai) ir 1b (pėdų kaulai) dalys. Pastarieji kapai nebuvo atidengti. *Kape 1* mirusysis laidotas aukštielninkas, be jokių įkapių, galva orientuotas V kryptimi. Kape karsto žymių nebuvo.

Tranšėjos P dalyje rasta dalis *kapo 2* (2 pav.). Virš palaidojimo, vėlesniais laikais – XX a. II arba III ketvirčiuose buvo pastatytas pastatas. Tranšėjos P dalyje aptiktas jo pamatinės dalies mūro (akmenų) sienos fragmentas, einantis R–V kryptimi, kuris dalijo palaidojimą į dvi dalis. Mirusysis, kaip ir šurfe 2, laidotas aukštielninkas, karste, be jokių įkapių, galva orientuotas Š–V kryptimi.

Kitose sklypo vietose tirtuose šurfuose jokių kultūros vertybės požymių turinčių objektų nerasta.

Sklypo centrinėje dalyje, šurfuose 6, 7 ir 8, apie 20 cm gylyje aptiktos geležinkelio atšakos, XX a. pradžioje nutiestos į čia buvusius sandėlius, liekanos – medinių pabėgių eilė.

Kasinėjimų rezultatai parodė, kad sklypo P dalyje esančioje aukštumoje (kalvoje) praeityje, iki šios miesto dalies intensyvesnės urbanizacijos, buvo kapinės. Sprendžiant iš palaidojimų tankumo, čia laidota ilgesnį laiką, ne tik masinių epidemijų metu. Palaikų laidojimo kryptis liudija, kad čia laidoti krikščionys (katalikai), o laidojimo tradicija (įkapių nebuvimas) parodo, kad tai istorinio laikotarpio kapinės, įrengtos ir naudotos XV–XVIII a.

Sprendžiant iš istorinių duomenų ir rašytinių šaltinių, tiriama vietovė iki XVII a. nebuvo naudojama intensyvesnėje ūkinėje-ekonominėje veikloje. Ilgą laiką kalva ir į Š nusitęsianti smėlinga nuokalnė buvo tuščia ir dirvonuojanti. Šis faktorius lėmė, kad veikiausiai XVII a. Vilniuje pradėjus trūkti vietos mirusiųjų laidojimui, ši teritorija buvo panaudota

naujoms kapinėms. Sprendžiant iš rašytinių šaltinių teikiamos informacijos, manoma, kad šioje vietoje galėjo būti neturtingų miestiečių, negalinčių susimokėti už laidojimo vietą Šv. Stepono bažnyčios šventoriuje ir šalia jų įrengtose kapinėse, amžinojo poilsio vieta. Tačiau šiai hipotezei patvirtinti bei kapinių egzistavimo chronologijai patikslinti reikia didesnės apimties nuoseklių archeologinių ir tarpdisciplininių tyrimų.

The cemetery at Mindaugo Street 27, 27A, Vilnius

In 2009, a total area of 41.6 m^2 was excavated on the 1.4 ha plot at Mindaugo Street 27, 27A and 4 graves (Figs. 1, 2), a 0.3–1.9 m thick 19th–20th-century cultural layer with building foundations, railway sleepers, and isolated 17th–18th-century finds were discovered. The deceased, like in test pit 2, were buried in a Christian manner: supine, in coffins, with no grave goods, and the head oriented in a N–W direction. The graves date to the 15th–18th centuries and are connected with the late 19th-century closed cemetery that existed here beside the Church of St Stephen.